

Alimova Sitora Zulfiqor Qizi

Termiz Davlat universiteti Iqtisodiyot fakulteti iqtisod yonalishi 2 bosqich talabasi

REZYUME. Ushbu maqolada bozor iqtisodiyotini tartibga solishdagi davlatning roli, birgina bu emas balki bozor munosabatlari tizimidagi pul muomilasi va uning amal qilish qonuniyatlari, bozorning turlari va tuzilishi bundan tashqari O'zbekistonda bozor iqtisodiyoti o'tishining tamoyillari va xususiyatlari, bozor iqtisodiyotining afzalliklari va ziddiyatlari ko'rib chiqiladi. Bozorning shakllari, iqtisodiyotdagi asosiy vazifalari, resurslarni samarali taqsimlash va raqobatni rivojlantirishdagi ahamiyati to'g'risida keng ma'lumotlar beriladi. Davlatning iqtisodiy jarayonlarga ta'siri va O'zbekistonning bozor iqtisodiyoti yo'nalishidagi tarraqiyoti haqida batafsil so'z yuritiladi. Shuningdek, maqolada Adam Smit va David Rikardo nazariyalari ham tahlil qilinadi.

Tayanch so'zlar: Bozor iqtisodiyoti, davlatning roli, pul muomalasi, bozor turlari, bozor tuzilishi, O'zbekistonda bozor islohotlari, bozor tamoyillari, raqobat, resurslarni taqsimlash, bozor afzalliklari, bozor ziddiyatlari, iqtisodiy erkinlik, Adam Smit, David Rikardo, Karl Marks, Jon Meynard Keynes, iqtisodiy siyosat,

Bozorlar insonlarning kundalik hayotidagi eng qadimiy va muhim savdo maskanlaridan biridir. Bugungi rivojlanayotgan zamonga kelib bozorlarning usti ochiq va usti yopiq turlarini ko'rish mumkin. Shunga ko'ra, bir guruh insonlar ochiq havo ostidagi an'anaviy bozorlarni xarid uchun qulay desa, qolganlari zamonaviy, usti yopiq savdo maskanlarini ma'qul ko'rishadi. Bozor iqtisodiyoti samarasi kuchli institutlar — sudlar, mulk huquqi, regulyatorlar va shaffof ma'muriyatga bog'liq. O'zbekistonda institutlarni mustahkamlash investitsiya va kreditlashni rag'batlantirish hamda korrupsiyani kamaytirish uchun muhimdir. Bozor iqtisodiyoti — bu tovar va xizmatlar ishlab chiqarish, taqsimlash, ayirboshlash va iste'mol qilish jarayonida talab va taklif asosida shakllanadigan murakkab tizimdir. U nafaqat iqtisodiy mexanizm, balki ijtimoiy taraqqiyotning muhim poydevori sifatida ham ahamiyatga ega. Jahon tajribasi shuni ko'rsatadiki, bozor iqtisodiyotini samarali yo'lga qo'ygan mamlakatlar iqtisodiy o'sish, farovonlik va barqaror taraqqiyotga erishgan. O'zbekiston ham mustaqillikka erishgach, markazlashgan iqtisodiyotdan bozor iqtisodiyotiga o'tish

jarayonini boshlab berdi. Bu yo‘lda ko‘plab islohotlar amalga oshirildi, yangi qonunlar qabul qilindi va iqtisodiyot erkinlashtirildi.

Bozor tushunchasi va uning turlari; Bozor — ishlab chiqaruvchi va iste’molchilar o‘rtasida mahsulot va xizmatlarning ayirboshlanishini ta’minlovchi mexanizmdir. Bozorning asosiy turlari; Mahsulot bozori — tovar va xizmatlar ayirboshlanadigan soha. Moliyaviy bozor — banklar, fond birjalari, kredit muassasalari orqali kapital harakati amalga oshadi. Mehnat bozori — ishchi kuchi taklifi va unga bo‘lgan talab muvozanatlashadigan bozor. Valyuta bozor-milliy xorijiy valyutalarning ayirboshlanishi. Shuningdek, bozorlar erkin, tartibga solinadigan yoki monopollashgan shaklda bo‘lishi mumkin. Bozor iqtisodiyotining asosiy vazifalari: Bozor iqtisodiyoti jamiyat taraqqiyotida bir nechta muhim vazifalarni bajaradi: Resurslarni samarali taqsimlash — ishlab chiqarish vositalari eng ko‘p talab qilinadigan sohalarga yo‘naltiriladi. Raqobatni rivojlantirish — korxonalar o‘zaro raqobat orqali mahsulot sifati va samaradorligini oshiradi. Narxlarni shakllantirish — talab va taklif asosida adolatli narxlar yuzaga keladi. Innovatsiyalarni rag‘batlantirish — bozor sharoitida yangilik kiritgan korxona ustunlikka ega bo‘ladi. Bozor iqtisodiyotida davlatning roli Adam Smitning “ko‘rinmas qo‘l” nazariyasiga ko‘ra, bozor o‘zini-o‘zi tartibga solishi mumkin. Ammo amaliyotda davlat aralashuvi muhim ahamiyat kasb etadi. Davlatning asosiy vazifalari quyidagilardan iborat:

Iqtisodiy barqarorlikni ta’minlash.

Monopoliyalarning oldini olish.

Ijtimoiy himoya va adolatni kafolatlash.

Milliy valyuta barqarorligini saqlash.

O‘zbekistonda ham davlat iqtisodiyotda muvozanatni ta’minlovchi asosiy institut sifatida qatnashib kelmoqda. O‘zbekistonda bozor iqtisodiyotiga o‘tish tamoyillari. Mustaqillikning dastlabki yillarida O‘zbekiston bozor iqtisodiyotiga o‘tishda besh tamoyilga amal qildi.

Iqtisodiyotning siyosatdan ustuvorligi.

Davlat bosh islohotchi sifatida.

Qonun ustuvorligi.

Ijtimoiy himoya tizimini mustahkamlash.

Bosqichma-bosqich islohotlar.

Bu tamoyillar tufayli O'zbekiston iqtisodiyoti og'ir inqirozlardan saqlanib qoldi va barqaror taraqqiyot yo'liga chiqdi. Olimlarning nazariyalari Adam Smit — “ko‘rinmas qo‘l” nazariyasi orqali bozor erkinligini asoslab berdi. David Rikardo — taqqoslama ustunlik nazariyasi orqali mamlakatlar o'rtasidagi savdoning foydasini tushuntirdi. Karl Marks — bozor tizimidagi ziddiyatlarni va sinfiy kurashni tahlil qildi. Jon Meynard Keynes — davlatning iqtisodiyotga faol aralashuvi zarurligini ko'rsatib berdi. Bu nazariyalar zamonaviy iqtisodiy siyosatda ham muhim ahamiyat kasb etadi.

Bozor iqtisodiyoti zamonaviy jamiyatning barqaror rivojlanishini ta'minlovchi asosiy mexanizmdir. U resurslarni samarali taqsimlash, raqobatni kuchaytirish, iqtisodiy samaradorlikni oshirishda muhim ahamiyatga ega. Shu bilan birga, davlatning oqilona aralashuvi bozor iqtisodiyotining barqaror ishlashini kafolatlaydi.

O'zbekiston ham o'z milliy xususiyatlarini inobatga olgan holda bozor iqtisodiyotiga o'tishda katta yutuqlarga erishdi. Kelgusida iqtisodiyotni yanada erkinlashtirish, raqobatni kuchaytirish va innovatsiyalarni qo'llab-quvvatlash orqali mamlakat rivojida yangi bosqichga chiqish imkoniyatlari mavjud.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Adam Smit. “Xalqlar boyligi”.
2. David Rikardo. “Siyosiy iqtisod va soliqqa tortish asoslari”.
3. Karl Marks. “Kapital”.
4. John Maynard Keynes. “Umumiy nazariya”.
5. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti farmonlari va qarorlari.
6. Oliy ta'lim muassasalari uchun iqtisodiyot darsliklari.